

müellif nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (Hazine, Envanter nr. 2325) 235 × 125 mm. boyutlarında koyu vişne çürüğü renginde, sıvama altın rümi bezeli, zencerekli, deri ciltli, on altı varaktır. Unvan sayfası klasik tarzda tezhip edilmiştir. Tek şerit zencerekle sınırlanmış, tepe kısmı mavi tığlarla tamamlanmış, dış bordür sürme altın hatâyî motiflidir. Hâtıme sayfası ve bölüm başlıkları da sürme altınla çift tahrir tarzında tezhiplenmiştir. Eserin 1217'de (1803) Tarsuslu Ahmed Hulûsi Efendi tarafından istisnasah edilen nüshası Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde olup (nr. 264) 1967'de Esat Fuat Tugay tarafından başıslanmıştır. 225 × 142 mm. boyutlarında vişne çürüğü rengi deri ciltli on altı varak, sayfada on yedi satır, âharlı kâğıda ince ta'lik hatla yazılmıştır ve tezhiplidir. Bu nüsha Aynur Maktal tarafından sanatta yeterlilik tezi olarak hazırlanmış ve değerlendirilmiştir (*Mektûbî İbrâhîm Efendi'nin Rûhu't-ta'lik Adlı Eserinin Edisyon Kritiği*, 1995, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi).

BİBLİYOGRAFYA :

Süleymaniye Ktp., Süheyl Ünver Arşivi, Dosya nr. 84/A-117; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, II, 385-386; Ali Alparslan, "Nestâlik", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, XIV, 502, 503-507; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 261, 267.

AYNUR MAKTAL

RÛHULEMİN

(الروح الأمين)

Kur'an'da
Cebrâil hakkında
kullanılan bir isim.

Rûh kelimesiyle "dürüstlüğüne güvenilen" anlamındaki emînden oluşan er-rûhu'l-emîn terkibi ilâhî vahyi peygamberlere ulaştırmakla görevlendirilen Cebrâil'i ifade eder (*Lisânü'l-'Arab*, "rvh" md.; *Kâmus Tercümesi*, IV, 548). Kur'an'ın âlemlerin rabbi tarafından indirildiğini beyan eden âyetten sonra, "Onu senin kalbine Rûhulemîn indirmiştir" denilmektedir (eş-Şuarâ 26/192-194). Burada geçen Rûhulemîn'den Cebrâil'in kastedildiğini, "Cebrâil'e düşman olan kimse şunu bilsin ki Kur'an'ı Allah'ın izniyle senin kalbine indiren odur" meâlindeki âyet açıkça göstermektedir (el-Bakara 2/97). Bu hususta İslâm âlimleri görüş birliği içindedir (İbn Kesîr, VI, 58). Hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'in Ceb-

râil'i Rûhulemîn diye andığına dair kesin bir delil bulunmamakla birlikte bir rivayette İbn Abbas'ın Hz. Âişe'ye İfk Hadisesi'yle ilgili olarak, "Senin mâsumiyetini Rûhulemîn getirdi" demesine dayanılarak (*Müsned*, I, 276) sahâbe arasında Cebrâil'in Rûhulemîn ismiyle de anıldığı söylenebilir.

Cebrâil'in Rûhulemîn diye nitelendirilmesinin sebepleri üzerinde duran âlimler, onun ruh olarak anılmasını hayatın kaynağının ruh oluşuna veya onun ruhtan meydana gelişine dayandırır. Buna göre varlık ruhla hayat kazandığı gibi din de Cebrâil'in getirdiği vahiyle başlayıp devam etmiştir. Bir başka yoruma göre Cebrâil, insanlar gibi ruh ve bedenden meydana gelmeyip maddesi bulunmayan (latif) ruhtan yaratıldığı için böyle isimlendirilmiştir (Fahreddin er-Râzî, XXIV, 142; Âlûsî, IX, 162). Nitekim soyut varlıklar olan melekler de çeşitli âyetlerde ruh şeklinde ifade edilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "rvh" md.). Onun emîn olarak nitelendirilmesi de Allah'tan aldığı mesajları peygamberlere iletmesinde güvenilir olmasıyla bağlantılı görüldüğü gibi Allah katında belirli bir mevkiye sahip bulunması, şerefli kılınması ve mele-i a'lâda kendisine itaat edilmesi şeklinde de yorumlanmıştır (Fahreddin er-Râzî, XXIV, 142; İbn Kesîr, VI, 58). Cebrâil'in bu şekilde anılması müşriklerin, "Kur'an'ı Muhammed'e bir insan öğretiyor" gibi iddialarına da (en-Nahl 16/103) reddiye anlamı taşır. Böyle bir nitelemeyle onun vahyi Allah'tan aldığı gibi resulünün kalbine indirdiği ortaya konulmaktadır. Özellikle Mekke döneminde inen âyetlerde Cebrâil'in ismiyle değil Rûhulemîn, Rûhulkudûs, şedidü'l-kuvâ (üstün güç sahibi, en-Necm 53/5) gibi vasıflarla anılmasında bu sonuncu noktaya işaret edilmiş olmalıdır (Ateş, VI, 321).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "emn", "rvh" md.leri; *Kâmus Tercümesi*, IV, 548; *Müsned*, I, 276; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, Beyrut 1420/1999, IX, 475-476; Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-sünne* (nşr. Fâtıma Yûsuf el-Hiyemî), Beyrut 1425/2004, III, 541; Fahreddin er-Râzî, *Me'âtilhu'l-gayb*, Beyrut 1421/2000, XXIV, 142; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'an* (nşr. Hânî el-Hâc), Kahire, ts., VI, 58; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Emed – Ömer Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1420/1999, IX, 162; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 432; V, 3644; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1990, VI, 321; M. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Beyrut 1420/2000, XIX, 194; Yusuf Şevki Yavuz – Zeki Ünal, "Cebrâil", *DİA*, VII, 202-204; Hüseyin Algül, "Emîn", *a.e.*, XI, 111.

HÜLYA ALPER

RÛHULKUDÛS

(روح القدس)

Kur'an-ı Kerim'de
Cebrâil için kullanılan bir isim.

Rûhu'l-kudûs tabiri Kur'an-ı Kerim'de üçü Hz. İsa (el-Bakara 2/87, 253; el-Mâide 5/110), biri Kur'an'la (en-Nahl 16/102) ilgili olan dört âyette geçmekte, dördünde de Cebrâil kastedilmektedir. Hz. İsa hakkındaki âyetlerde onun Rûhulkudûs ile desteklendiği, Nahl sûresinde (16/102) ilâhî vahyin Rûhulkudûs vasıtasıyla indirildiği bildirilmektedir. Kur'an'da ruh kavramı "er-rûh" şeklinde tek başına kullanıldığı gibi değişik terkiplerle Allah'a nisbet edilerek veya rûhu'l-kudûs, er-rûhu'l-emîn gibi tabirlerle Cebrâil, ilâhî vahiy, ilâhî vahiy olarak İncil, Kur'an ve Hz. İsa için kullanılmıştır (bk. RUH; RÛHULEMİN).

Kur'an-ı Kerim'de sadece ruh kelimesiyle birlikte geçen kudûs "yüce olmak, temiz olmak, kutsal olmak" mânasına gelir. "Temiz ruh, bereket ruhu, mukaddes ruh" anlamındaki Rûhulkudûs'le ilgili çeşitli yorumlar söz konusudur. Bazılarına göre kudûs kelimesi kudûs gibi Allah'ın isimlendendir; dolayısıyla Rûhulkudûs, "rûhullah" demektir. Bu görüşü savunanlar, Hz. İsa Rûhulkudûs ile desteklendiği ve Rûhulkudûs de Allah'ın ruhu olduğu için Hz. İsa'ya rûhullah (en-Nisâ 4/171) denildiğini belirtirler. Bir rivayete göre Rûhulkudûs, Allah'ın ism-i a'zamıdır, Hz. İsa bununla ölümleri diriltmişti. "İşte böylece sana da emrimizden bir ruh vahyettik" meâlindeki âyette (eş-Şûrâ 42/52) ruhla Kur'an kastedildiğine göre İsa'nın desteklendiği Rûhulkudûs'ün İncil olduğu da ileri sürülmüştür. Ancak yorumlar içinde en doğrusunun Rûhulkudûs'ün Cebrâil olduğuna dair rivayet olduğu belirtilmektedir (Elmalılı, I, 342-344; ayrıca bk. CEBRÂİL). Cebrâil'e ruh denilmesi Allah katında mertebesinin yüce olduğunu açıklamak ve onu şerefli kılmak içindir. Beden nasıl ruhla diriliyorsa din de vahyi getiren Cebrâil ile hayat bulmaktadır. Ayrıca ruhanî bir varlık olduğu için de Cebrâil'e bu isim verilmiştir.

Meryem sûresinde (19/17) Hz. Meryem'e İsa'nın müjdelenmesi olayı anlatılırken, "Onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Biz de ona ruhumuzu gönderdik. Meryem'e düzgün bir insan şeklinde göründü" denilmekte olup burada geçen "ruhumuz" (rûhanâ) ifadesiyle Cebrâil'in kastedildiği kabul edilir. Esasen Kur'an'da Hz. Meryem'e